

Personalismi amerikkalaisissa kansalaisliikkeissä

Elina Nivala

Tässä artikkelissa tarkastelen pohjoisamerikkalaisia kansalaisliikkeitä näkökulmasta, joka tekee ne mielenkiintoisiksi sosiaalipedagogisen keskustelun kannalta. Sosiaalipedagogiikan perinnehän yhdistetään vahvasti Eurooppaan, erityisesti Saksaan ja Espanjaan, sekä Latinalaiseen Amerikkaan. Amerikan Yhdysvallat mielletään kylmän ja kovan, teknologisen, yksilökeskeisen ja tehokkuusorientoituneen ajattelun kehdoksi, jossa sosiaalipedagoginen teorianmuodostus ja toiminta eivät ole päässeet kukoistamaan. Käsitystämme amerikkalaisista kansalaisliikkeistä puolestaan leimaa kultaiselta 60-luvulta mieliin ja elokuvaan jäänyt huumehuuruinen, hedonistinen ”peace and love” -hippiaate, joka perustui kauniisiin ajatuksiin mutta johti rappioon. Näiden mielikuvien perusteella amerikkalaisten kansalaisliikkeiden tarkasteleminen sosiaalipedagogiikan kannalta olennaisen personalistisen filosofian¹ näkökulmasta voi tuntua epäolennaiselta, mutta pyrin tässä artikkelissa

¹ Ks. personalismista Kurki, Leena (2002) *Persoona ja yhteisö. Personalistinen sosiaalipedagogiikka*. Jyväskylä: SoPhi; sekä Nivala, Elina (2003) *Sosiaalipedagogiikan personalistinen ihmis- ja yhteiskuntäkäsitys*. Julkaisussa: *Sosiaalipedagoginen aikakauskirja. Vuosikirja 2003*. Suomen sosiaalipedagoginen seura, 23–42.

pääsemään mielikuvien ohi historian todellisuuteen, jossa avautuukin yllättävän mielenkiintoisia näköaloja. Tarkasteluni perustuu James J. Farrellin teokseen ”The Spirit of the Sixties”², joka on laaja tutkimus amerikkalaisten radikaalien yhteiskunnallisten liikkeiden personalistisista piirteistä. Kaikki artikkelin lähdemerkinnät viittaavat mainittuun teokseen, josta löytyvät tiedot tutkimuksessa käytetyistä alkuperäislähteistä.

Farrellin analyysi ulottuu 1900-luvun alkuvuosista 1980-luvulle, joten lähtökohtana on 1960-luvulla huipentuneen yhteiskunnallisen kritiikin perustojen ja jo aiemmin syntyneiden liikkeiden tarkastelu sekä päätepiteenä katsauksen tekeminen radikaalin vuosikymmenen jälkimainingeissa alkunsa saaneisiin ja myöhemmin voimistuneisiin liikkeisiin. Yhteiskuntakriittisen kansalaistoiminnan merkittävin sanoma 1960-luvun Amerikalle ja sen jälkeenkin oli ja on: henkilökohtainen on poliittista, ”personal is political”. Eri kansalaisliikkeiden aktivisteja yhdisti ajatus, että arkielämä on politiikan näyttämö ja jokapäiväisillä valinnoilla on poliittista vaikutusta. Henkilökohtaisten valintojen ja siten yksilöllisen vastuun yhdistäminen yhteiskunnalliseen päätöksentekoon, valtion harjoittamaan sisä- ja ulkopolitiikkaan, perustui personalistisiin ajatuksiin, joista 1950- ja 1960-luvuilla kehittyi amerikkalainen poliittinen personalismi. Farrellin mukaan se oli merkittävä mutta vähälle huomiolle jäänyt perusta koko yhteiskunnallisen radikalismien aalloille 1960-luvun Yhdysvalloissa. Samat personalistiset ajatukset esiintyivät monissa sodanjälkeisen radikalismien liikkeissä saaden erilaisia ilmiäisiä mutta perustuen yhteisiin lähteisiin. (Mt. 5–6, 10.)

² Farrell, James J. (1997) *The Spirit of the Sixties. The Making of Postwar Radicalism*. New York: Routledge.

Personalistinen taustafilosofia

Amerikkalaiset kansalaisliikkeet saivat vaikutteita erityisesti kahdesta personalistisen filosofian lähteestä. Ranskalaisperäinen personalismi oli realistista, muunnelma perinteisestä metafysisestä realismista. Se kehittyi 1930-luvulla pyrkimyksenä löytää kolmas vaihtoehto kahdelle toisilleen vastakkaiselle ideologialle, jotka yhteiskunnallisessa ajattelussa ja politiikassa olivat vallalla: individualismille, joka toteutuu liberaalissa kapitalismissa, ja kommunismissa toteutuvalle kollektivismille. Emmanuel Mounier oli merkittävimpiä tämän teistisen personalismin edustajia ja toimi sellaisten keskustelijoiden kuin Jacques Maritain, Gabriel Marcel ja Nicolai Berdyaev ajatusten koostajana.

Teistinen personalismi perustuu uskoon, että ihminen on luotu Jumalan kuvaksi, jolloin hänelle on annettu luomistyön jatkamisen ainutlaatuisen tehtävä. Jumalan kuvana jokainen ihminen on itsessään arvokas, ja hänen kasvunsa ja kehittymisensä ihmisenä tulee olla myös poliittisen yhteisön keskeisin päämäärä. Poliittinen yhteisö on vastuussa jokaisen ihmisen kasvun mahdollisuuksista, ja jokainen ihminen on vastuussa yhteisölle toiminnastaan maailmassa. Individualistiselle yksilölle voi riittää yhteiskunnan tarjoama materiaallinen hyvä, mutta ihmisenä ihminen voi todella kasvaa vain materiaalisen turvallisuuden yhdistyessä yhteisölliseen ja myös hengelliseen elämään. Kapitalismi ja kommunismi molemmat uhkasivat tällaisen yhteisöllisen hengellisyyden toteutumista, ja uskonnollinen uudistuminen toimisi perustana yhteiskunnan poliittiselle uudistukselle. Teistinen personalismi edustikin pyrkimystä yhdistää uskonnollinen ja vasemmistolainen ajattelu siten, että maailman epäoikeudenmukaisesta todellisuudesta irrallinen porvarillinen hengellisyys tuotaisiin kosketuksiin vasemmistolaisen vallankumouksellisuuden kanssa. Personalismi tarjoaisi yhteiskunnalliselle aktivismille hengellisen perustan, joka muuttaisi vasemmistolaisuuden persoonattoman kollektivistisen toiminnan ihmisten toteuttamaksi sosi-

aaliseksi maailmanrakennustyöksi kapitalismin epäinhimillisyyttä vastaan. Ranskalainen personalismi ei kuitenkaan kehittynyt ohjelmalliseksi yhteiskunnalliseksi liikkeeksi, mutta tarjosi merkittävän näkökulman aktivisteille Amerikassa, jonne sen ajatukset kuljetti mukanaan Peter Maurin. (Mt. 10–12.)

Toinen amerikkalaisen radikalismien personalistisen filosofian lähde oli amerikkalainen. Tämän personalistisen idealismin filosofian kehittäjä oli yliopiston professori Borden Parker Bowne sekä useat hänen oppilaansa kuten Edgar Brightman. Tämän personalismin haaran perustana oli myös teismi, ajatus Jumalasta ihmisen luojana, sekä idealistinen näkemys kaikesta todellisuudesta persoonallisena. Ihmiset ovat luonnostaan sosiaalisia ja vapaita, ja heidän elämällään maailmassa on tarkoitus. Ihmiset kasvavat ”persoonina yhteisössä”. Personalistisen idealismin filosofit kehittivät personalismin sosiaalista etiikkaa, joka sisälsi lakeja ihmisen eettiselle käyttäytymiselle. Niissä tuli esiin toisaalta ihmisen velvollisuus kehittää itseään ja toteuttaa omia mahdollisuuksiaan ja toisaalta ihmisen suhtautuminen muihin ihmisiin arvokkaina ja pyrkiminen yhteisiin kokemuksiin, eli keskeisenä nähtiin sekä oman persoonan että yhteiselämän kehittäminen. (Mt. 12–13.)

Ranskalaisten ja amerikkalaisten lisäksi myös muutamien englantilaisten personalistifilosofien ajatukset tarjosivat virikkeitä kansalaisaktivisteille. Vuodesta 1933 lähtien mutta erityisesti 1955–1965 amerikkalaisissa radikaaleissa kansalaisliikkeissä sovellettiin personalistisia ideoita henkilökohtaiseen, yhteisölliseen ja yhteiskunnalliseen ajatteluun sekä käytännölliseen ja poliittiseen toimintaan. Personalistisen filosofian lisäksi yhteiskunnallinen radikalismi sai vaikutteita erilaisista aatteellisista, uskonnollisista, anarkistisista ja poliittisista suuntauksista, mutta personalismi oli eri liikkeitä yhdistänyt ajattelutapa. (Mt. 14–17, 246–248.)

Amerikkalaisen yhteiskunnan kritiikki ja ajatuksia uudesta

Kansalaisliikkeet olivat voimakkaasti yhteiskuntakriittisiä. Kritiikki pohjautui suurelta osin personalistiseen ajatteluun ja kohdistui vallinneeseen amerikkalaiseen yhteiskuntaan moniteräisenä. Keskeisiä kritiikin aiheita olivat ihmisten elämää hallitseva materialismi, individualismi, olosuhteisiin alistuminen, yhteiskunnan instituutioiden byrokraattisuuden ihmisiä epäinhimillistävä vaikutus, valtion militaristisuus ja ylipäättään amerikkalaisen kulttuurin ja ydinasepolitiikan muodostamat uhat ihmisen henkiselle ja ruumiilliselle elämälle. Amerikkalaisista yhteiskuntaa kuvastivat ristiriitaisuudet puheiden ja todellisuuden välillä. Yhteiskunta, joka julisti suurta teknologista ja taloudellista kehitystä ja demokratian voittokulkua mutta piti sisällään syvää köyhyyttä ja rotusyrjintää ja joka puhui rauhan puolesta mutta kehitti ydinaseita, ei ollut eettisen toiminnan esikuva, jollaisena se itseään maailmanlaajuisesti piti. Amerikkalainen yhteiskunta oli tekopyhä järjestelmä, joka tuotti sekä kansallista että kansainvälistä turvattomuutta ja kärsimystä. (Mt. 66–68, 144.)

Personalistien mukaan amerikkalainen yhteiskunta oli systematisoinut itsekkyyden, joka perustui kylmään individualismiin. Yhteiskunnassa, jonka talous perustui kilpailuun ja voitontavoitteluun, muodostui myös jokapäiväisen elämän kulttuuri sellaiseksi, jossa toisistaan eristyneet yksilöt kilpailivat verissä päin vähäisistä voitoista. Ihmisten yhteiselämä oli rakennettu laskennallisten hyötysuhteiden varaan, ja ne johtivat ihmisten yksinäisyyteen, eristyneisyyteen ja vieraantumiseen, ihmisen persoonallisen ja ihmisten välisen täyttymyksen saavuttamattomuuteen. Todellisuudessa ihmiset ovat oleellisimmillaan rakastavia. Ihmiset tarvitsevat henkilökohtaisia kiintymyksen ja välittämisen suhteita, jotka perustuvat ihmisen itsenäisyyteen mutta samalla hänen yhteisöllisyyteensä. Yhteiskunnassa, jossa yhteisen hyvän saavuttaminen on keskei-

senä tavoitteena, ihmisetkin ovat valmiita luopumaan omasta voitostaan sosiaalisen voiton hyväksi. Ihminen toteuttaa ihmisyytään parhaiten palvellessaan muita. Tämä voi toteutua yhteisöissä, jotka perustuvat ihmisten keskinäiseen huolenpitoon ja jotka auttavat heitä toteuttamaan ihmisyytään palvelussa, työssä, osallistuvassa päätöksenteossa ja oleellisten ruumiillisten ja henkisten tarpeiden tyydytyksessä. Rakkauden tulee ilmetä ihmisten välisissä suhteissa ystävyytenä, kristillisenä rakkautena, seksuaalisena rakkautena ja universaalina myötätuntona. Tämän rakkauden moninaisuuden toteutumista uuden yhteiskunnan tulee edistää. (Mt. 26–27, 56, 83, 118–119, 142.)

Vallinneessa amerikkalaisessa yhteiskunnassa valtio ja kapitalistinen järjestelmä epäinhimillistivät ihmisiä tekemällä heistä tehtaiden työvoimaa ja armeijan tulivoimaa. Yhteiskunnan vaatimukset tekivät koulutuksesta kilpailua ja nuorisosta kapinallista ja tyytymätöntä. Koulutus tuotti yhteiskunnan tarpeisiin byrokraattisten instituutioiden henkilökuntaa, roolipelaajia, jotka eivät olleet täysin inhimillisiä. Tämä tarkoitti, että koulut valmistivat kokonaisista ihmisistä elinkelpoisia tarjolla olleisiin puolinaiisiin elämiin, eli koulutus on välttämättä epäinhimillistävä ja vieraannuttavaa. Ihmisten osana yhteiskunnassa oli toteuttaa merkityksettömän työn ja sisällöttömän kulutuksen liittoa, joka takasi markkinatalouden tuotannon ja kulutuksen syklin jatkuvuuden ja siten taloudellisten korporaatioiden vaurauden. Ihmisille se tarjosi lyhytaikaisen ja ohimenevän tyydytyksen hetkiä, joiden hintana oli vieraantuminen työstä, muista ihmisistä ja omasta aidosta itsestään, suunnan ja tarkoituksen, yhteisöllisyyden tunteen ja kutsumuksen puute elämässä. Amerikkalaisen yhteiskunnan sosiaalinen todellisuus siis tuotti ihmisiä, joilla ei ollut tarkoitusta. He olivat yhteiskunnan kulttuuristen ristiriitojen uhreja, joiden elämää hallitsi henkinen kuolema, mielikuvituksettomuus, täydellinen luovuuden puute ja elämän ilottomuus. He olivat ihmisiä, jotka olosuhteiden vaikutuksesta eivät koskaan oikeasti eläneet. Yhteiskunnan negatiivisesta vaikutustoiminnasta osa personalisteista käytti ilmaisua sosiaalinen valhe. Sillä he tarkoittivat sosialisaa-

tiossa ihmisiin iskostettua ideologista propagandaa amerikkalaisen elämäntavan paremmuudesta, vapaasta maailmasta ja länsimaisen kulttuurin kehityksestä. Propagandan tarkoituksena oli ihmisten saaminen lojalleiksi systeemille, jotta heitä voitiin hallita, hyväksikäyttää ja vieraannuttaa toisistaan. Personalistien mukaan kasvatusinstituutioiden ja erityisesti virallisen koulutusjärjestelmän tehtävänä tulee olla opettaa ihmiset lukemaan ja ymmärtämään maailmaa ja pitämään omansa tehtävänä huolehtia, että maailma kulkee oikeaan suuntaan. Amerikkalaisen massayhteiskunnan tylsyyttä ja anomiaa tulee vastustaa ihmisen tietoisuuden herättämisellä hänen omasta merkityksestään maailman ja elämänsä ohjaamisessa. Kulutusyhteiskunta tulee korvata aitojen ihmisuhteiden yhteiskunnalla. (Mt. 53, 63, 119, 151, 205, 215.)

Amerikkalainen yhteiskunta oli henkisesti tukahduttava, eikä se myöskään osannut huolehtia jäsentensä ruumiillisista tarpeista. Monien personalistien kritiikki kohdistui siihen, miten yhteiskunta ei välittänyt köyhien materiaalisista tarpeista. Toiset puolestaan kritisoivat yhteiskuntaa ihmisen seksuaalisten tarpeiden tukahduttamisesta sekä syrjivästä suhtautumisesta poikkeavaan seksuaalisuuteen, erityisesti homoseksuaalisuuteen. Protesteissaan osa kansalaisaktivisteista teki omista ruumiistaan poliittisia osoittaen, että ruumiin privatisoiminen oli politiikkaa, ihmisten olemassaolon rajoittamista. Uusi yhteisöllinen yhteiskunta huolehtisi jäsentensä ruuan ja suojan tarpeista perustuessaan omavaraisuuden pyrkiin asuinyhteisöihin, ja toisaalta yhteisöt voisivat toimia myös muiden ruumiillisten tarpeiden tyydyttämisessä perustuessaan erilaisiin seksuaalisen elämän malleihin. (Mt. 64–65, 204.)

Yhteiskuntakritiikki oli vahvasti persoonallista mutta samalla hyvin poliittista. Yhteiskunnan poliittista järjestelmää arvosteltiin myös suoraan. Sen erityisenä heikkoutena nähtiin ihmisten muuttaminen poliittisesti passiivisiksi ja apaattisiksi. Paikallisen aloitteellisuuden ja suoran toiminnan perinteet olivat kadonneet, kun valta oli viety keskitettyyn hallintoon kauas ihmisistä. Byrokratisoitumisen nähtiin johtavan yhteiskunnan epäinhimillistymiseen, kun byrokratian lait korvasivat mo-

nimuotoiset inhimilliset toiminnot. Instituutiot olivat vastuuttomia, koska ne eivät kyenneet reagoimaan kansalaisten toiveisiin tai vaatimuksiin. Harvat ihmiset pitivät itseään kansalaisina ja yhteiskunnallisina vaikuttajina, sillä yhteiskunta nähtiin koneistona, joka toimii heistä riippumatta. Personalistien mukaan pelkkä tilanteen toteaminen ja siihen alistuminen tai voimaton sivustaseuraaminen ei auta ongelmien poistamiseen vaan tarvitaan toivoa uudesta politiikasta ja sitoutunutta kansalaistoimintaa sen toteuttamiseksi. Järjestelmän uudistamiseksi tulee kehittää kansalaisuutta ja vastuullista anarkismia, johon kuuluu jokaisen yksilön velvollisuus huolehtia omalta osaltaan sosiaalisen järjestyksen säilymisestä. Valta tulee hajauttaa ja paikallistaa kaikilta mahdollisilta osin, jotta päätöksenteossa vaihtoehdot ovat todellisia ja niihin liittyvä käytäntö päättäjän omaankin elämään liittyvää. Yhteiskunta pitää nähdä omana ja omalle toiminnalle avoimena, sen instituutiot oman kansalaisuuden toteutumisen paikkoina tai ainakin avoimina kuulemaan jokaisen ääntä. Massayhteiskunnan politiikan sijaan tarvitaan kasvokkaista politiikkaa, byrokratian organisoidun vastuuttomuuden sijaan osallistuvaa demokratiaa, valtion yksinvallan sijaan kansalaisyhteiskunnan vaikutusmahdollisuuksia, vallan eliitin kehittymisen sijaan ruohonjuuritason vallankäyttöä, korporatiivisen ja valtiollisen keskittämisen sijaan hajauttamista, kuluttajuuden sijaan solidaarisuutta ja kaikkialla tapahtuvan erikoistumisen sijaan asioille todella omistautunutta ajattelua. (Mt. 34, 120–122, 144, 146, 150.)

Erityisenä personalistisen kritiikin kohteena oli toisen maailmansodan ja kylmän sodan aikaan amerikkalaisessa yhteiskunnassa vallalla ollut oikeutetun sodan periaate. Sen lähtökohtana oli ajatus, että sota voi olla oikeudenmukaisuuden edistämisen väline maailmassa, jos se perustuu tietoisien päätöksenteon kriteereihin. Valtio saa aloittaa sodan, jos siihen on oikeutettu syy, joka perustuu oikeudenmukaisuuden toteutumiseen, ja jos ennen sotaan ryhtymistä kaikki muut keinot on käytetty, eli sota on viimeinen mahdollisuus ja onnistumisen todennäköisyys on suuri. Sodan aiheuttamat vahingot ja kulut tulee etukäteen arvioida,

ja niiden tulee olla suhteellisesti pienet verrattuna siihen odotettavissa olevaan hyvään, jota aseisiin tarttumalla voidaan saavuttaa. Personalistien mukaan sota ei voi koskaan olla oikeudenmukaisemman maailman toteuttamisen väline eikä sotaan ryhtymiseen voi olla mitään oikeutettua syytä. Minkään ehtojen täyttäminen ei tee sodasta oikeutettua, sillä sota loukkaa aina mitä julmimmalla tavalla ihmisen koskemattomuutta, aiheuttaa inhimillistä kärsimystä, ja lisäksi yhteiskunta tuhlaa sotavarusteluun resursseja, jotka voitaisiin käyttää sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen. Koska demokratia perustuu oletukseen, että jokainen kansalainen on kykenevä poliittiseen vastuuseen ja sitä heiltä myös edellytetään, on jokainen kansalainen vastuullinen valtionsa harjoittamasta politiikasta. Ydinaseiden kehittäminen on siten kulttuurinen ongelma, sillä se ei ole vain vallankäyttäjien vastuulla vaan kuvastaa kaikkien kansalaisten ajattelu- ja elämäntapojen vastuuttomuutta. Amerikkalaisten mukautuminen valtion harjoittamaan ydinasepolitiikkaan kertoi personalisteille, että amerikkalaiset olivat valmiita osallistumaan massamurhaan, jos heidän valtionsa päättäisi ryhtyä ydinsotaan. Kansalaisten tulisi nähdä valtionsa harjoittaman oikeutetun sodan politiikan ristiriitaisuus, jossa ihmisyksilön arvon ja vapauden nimissä tuhoataan miljoonia ihmisiä heidän muita yhteiskuntia uhkaavan yhteiskuntajärjestelmänsä tuhoamiseksi. Amerikan osallistumista kylmään sotaan ei siis voinut oikeuttaa taistelulla kommunismia vastaan. Inhimillisyyden suurimpana uhkana on sokea kuuliaisuus yhteiskunnalliselle ideologialle, uskollisuus ja lojaalisuus valtiolleen niin, että on valmis toimimaan sen ohjeiden mukaan, vaikka ne rikkoisivat ihmisarvoa vastaan. Ihmisen ehdottomaan kuuliaisuuteen perustuvien instituutioiden ylläpitäminen rakentaa maailmaa, jossa ihmisen on helpompaa olla paha, kun hän voi vedota toiminnassaan instituutioltaan saamiinsa käskyihin. Todellisuudessa ihminen ei voi luovuttaa millekään instituutiolle vastuuta omasta toiminnastaan eikä myöskään yhteiskuntansa harjoittamasta politiikasta. (Mt. 37, 40–47, 117, 174.)

Personalistisen toiminnan muotoja

Personalistien yhteiskuntautopian mukaan personalistisen vallankumouksen jälkeen syntyvässä uudessa yhteiskunnassa ihmisten on helpompi olla onnellisia, sillä heidän on helpompi tehdä hyvää toisilleen, ja ollessaan hyvä on ihminen myös onnellinen. Keinot hyvän yhteiskunnan saavuttamiseen ovat rajoitettuja, sillä hyvää ei voi toteuttaa pahalla. Yhteiskunnallisen muutoksen aikaansaamiseen pyrkivän toiminnan on siis oltava hyvää tekevää ja väkivallatonta, mutta se voi olla vallitsevien lakien vastaista, jos lait ovat ristiriidassa inhimillisen hyvän kanssa. Muutoksen toteuttamisessa ei ole tarpeen odottaa uudistettua lainsäädäntöä tai vasemmiston tapaan joukkovoimaista työväestön vallankumousta, sillä hyvää yhteiskuntaa voidaan toteuttaa omalla elämäntavalla vähitellen päivä kerrallaan. Tämän ajattelutavan mukaisia toimintamuotoja syntyi useissa radikaaleissa kansalaisliikkeissä. (Mt. 26.)

Kansalaisliikkeiden muotoutuminen

Ensimmäinen amerikkalainen yhteisö, joka yhdisti personalistisen ajattelun ja poliittisen aktivismin oli katolinen työläisliike. Se sai alkunsa Dorothy Dayn ja Peter Maurinin vuonna 1933 perustamasta sanomalehdestä, jonka pyrkimyksenä oli julistaa hengellisen ja yhteiskunnallisen yhdistävää personalismin sanomaa amerikkalaisille työntekijöille ja nimenä oli sen mukaisesti ”Catholic Worker”, Katolinen työläinen. Day ja Maurin toivoivat, että yhä useammalla ihmisellä olisi mahdollisuus tehdä työtä, jossa he voivat omia kykyjään käyttämällä palvella yhteistä hyvää ja saada siten sisäistä tyydytystä. He eivät uskooneet, että amerikkalainen yhteiskunta voisi tällaista työtä kaikille tarjota, joten he kehittivät toimintaa, jossa ihmiset saattoivat tehdä mielekästä työtä ja samalla työskennellä oikeudenmukaisuuden hyväksi auttamalla köyhiä. Heidän periaatteenaan oli, että sosiaalisen vastuun ja huo-

lenpidon tulee sijaita niin lähellä ihmistä kuin mahdollista, ei etäisissä yhteiskunnallisissa instituutioissa, vaikka valtiota tarvitaankin inhimillisten oikeuksien ja yhteisen hyvän toteuttamiseen. Yhteiskunnan vähäosaisten lisäksi katolinen työläisliike kantoi huolta sotien uhreista ja myös potentiaalisista ydinsodan uhreista. Heidän toimintansa kehittyi merkittäväksi sodanvastaiseksi liikkeeksi. (Mt. 22, 27–29.)

1940-luvulla sai Yhdysvaltain länsirannikolla alkunsa eräänlainen personalistinen runous Beatseiksi kutsutussa runoilijoiden ryhmittymässä. Beat-liike kehittyi, kun ryhmä filosofisia anarkisteja alkoi säännöllisesti kokoontua lukemaan runojaan ja keskustelemaan ajatuksistaan sekä alkoi julkaista lehtisiä, jotka sisälsivät heidän personalistisia, yhteiskuntakriittisiä, anarkistis-pasifistisia runojaan. Beat-runous oli myötätuntoa ja kapinaa amerikkalaisen yhteiskunnan elävien ruumiiden puolesta, niiden ihmisten puolesta, joilta amerikkalainen kulttuuri oli vienyt mahdollisuuden elämänsä tarkoituksen toteuttamiseen. Beat-liike vastusti kuolemaa, sekä henkistä kuolemaa eli ihmisten anomiaa että fyysistä kuolemaa, jonka uhan aiheutti atomiaika, ydinaseiden kehittäminen. Beatsit kritisoivat arvojen rappiota, josta osoituksena oli ihmisten keskinäisen rakkauden, avun ja luottamuksen kulttuurin tuhoutuminen kylmän tieteellisessä maailmassa, ja pelon ja ahneuden saavuttama valta-asema päätöksenteossa. He julistivat puolustavansa ihmisen koskemattomuutta ja vaativat yksilön ja yhteiskunnan suhteiden uudelleenarviointia. (Mt. 51, 53–58.)

Personalisteille yhteiskunnan toiminta oli tuomittavaa, jos sen instituutioiden vaikutukset loukkasivat ihmisen arvoa. Yksi tällainen perustavanlaatuisen loukkaus oli rotusyrjintä, ihmisten kohteleva epäinhimillistävästi esineinä heidän etnisen taustansa vuoksi. Rotusyrjinnän vaikutuksesta etniseen vähemmistöön kuulunut ihminen kohtasi arjessaan henkilökohtaisesti valtiollisen ja osavaltioiden politiikan vaikutuksia. Siten henkilökohtainen oli käytännön todellisuudessa selvästi poliittista. Mustien kansalaisoikeuksia ajamaan syntyneen kansalaisoikeusliikkeen julkinen ääni eli tunnetuin johtaja Martin Luther King Jr. teki

kansalaisyhteisötaistelusta personalistista myös filosofiselta ulottuvuudeltaan. Hän oli opiskellut filosofiaa ja erityisesti personalismia yliopistossa ja yhdisti sen gandhilaiseen väkivallattoman toiminnan filosofiaan sekä afro-amerikkalaiseen uskonnolliseen perinteeseen, jonka hän oli sisäistänyt viettäessään lapsuuttaan ja nuoruuttaan Amerikan mustan kirkon piirissä. Kingin mukaan ihmisellä on moraalinen velvollisuus taistella epäoikeudenmukaisuutta vastaan, ja personalistinen ja uskonnollinen ajattelu vahvistavat ihmisen kykyä vaatia inhimillistä kohtelua. Oikeudenmukaisuus, rakkaus, kuuliaisuus ja toivo konkretisoituvat poliittisesti rotusyrjinnän vastustamisena, itsensä auttamisena ja optimisminä. Hän uskoi, että kristillinen rakkaus ja sitoutuminen oman esimerkin avulla sen välittämiseen väkivallattomassa toiminnassa mahdollistaa sekä ihmisten moraalisen kasvun että paremman, moraalisen yhteiskunnan kehittymisen. Tämän uskonsa ja toivonsa King osasi kääntää valkoisen Amerikan kielelle niin, että hän onnistui tekemään Amerikan mustien tasa-arvotaistelusta amerikkalaisen valtavirran ajattelua. Väkivallattomasta taistelusta kansalaisyhteisöjen ja tasa-arvon puolesta tuli erityinen osa opiskelijoiden, sekä mustien että valkoisten, aktivismia oppilaitoksissaan, ja he organisoivat esimerkiksi kesäaikaista koulutusta mustille nuorille Paulo Freiren vapautuksen kasvatuksen periaatteiden mukaan pyrkimyksenään itsekunnioituksen, tiedostamisen ja kansalaisyhteisöjen kehittäminen. Kansalaisyhteisöliikkeen johtajat uskoivat virallisen hallinnon moraaliseen kykyyn ja mahdollisuuksiin käytännön epäoikeudenmukaisuuksien korjaamisessa. Heidän toimintansa pyrki vetoamaan päättäjiin, ja vaikka rakastavaa yhteisöä ei yhteiskunnasta saatu luotua, lainsäädäntöön tehtiin 1960-luvulla useita parannuksia etnisen tasa-arvon toteuttamiseksi. King ja kansalaisyhteisöaktivistit eivät kuitenkaan keskittyneet vain kansalaisyhteisöihin, vaan myös heidän huolenaan oli ydinsodan mahdollisuus, ja he yhdistivät nämä kaksi asiaa yhteiseksi taisteluksi ihmisarvon toteutumisen puolesta. King muotoili amerikkalaisen unelman personalistisiin kehyksiin siten, että se ei ollut unelma yksilöllisestä materiaalisesta menestyksestä vaan

maasta, jossa jokainen kunnioittaa ihmisen arvoa. (Mt. 81–88, 97, 100–103, 107.)

Kansalaisoikeusliikkeen vaikutuksesta alkanut Yhdysvaltain eteläisten osavaltioiden mustien opiskelijaradikaalien toiminta innosti lukuisia opiskelijoita ympäri maan aktivoitumaan yhteiskunnallisesti. Innoitusta opiskelijat saivat myös beat-liikkeen kahvilakulttuuriin kuuluneista kapinallisista keskustelutilaisuuksista ja kansanmusiikista sekä ydinaseita vastustaneesta ban-the-bomb-liikkeestä. Opiskelija-aktivistit järjestäytyivät useammiksi liikkeiksi, jotka kiinnittivät huomiota amerikkalaisen yhteiskunnan heikkouksiin erilaisista näkökulmista. Merkittävä osa 1960-luvun opiskelijaliikkeistä oli personalistisia, vaikka eivät toki kaikki. Opiskelijaliikkeet rakensivat omanlaisensa personalistisen sekoituksen anarkistisista ja pasifistisista sosiologian, psykologian, eksistentiaalisen filosofian, kristinuskon ja kansalaishyveiden opeista. Ne korostivat ihmisen ehdotonta arvoa, ihmisyyden täyttymystä yhteisössä, ihmisen vapauden, rakkauden, luovuuden, itseymmärryksen ja järkevyyden kykyjä, jotka odottivat toteutumistaan. Poliittisen toiminnan tuli perustua osallistuvaan demokratiaan, jossa ihmiset kutsutaan tekemään yhteistyötä ongelmiansa nimeämiseksi ja ratkaisujen etsimiseksi. Osallistuminen poliittiseen toimintaan nähtiin John Deweyn perinnön mukaisesti hyväksi ihmiselle, sillä se auttaa kehittämään hänen inhimillisiä kykyjään. Osallistuvaa demokratiaa kehittämällä, luomalla käytännön toimintamalleja, opiskelijat pyrkivät toteuttamaan uutta yhteiskuntaa vanhan byrokraattisen järjestelmän tilalle. Opiskelija-aktivistit ajoivat yliopistojen uudistamista, vapauden lisäämistä siten, että yliopistot kehittävät opiskelijoissa älyllistä tietoisuutta yhteiskunnan ongelmista, eivätkä perinteisen mallin mukaan vain valmista vallitsevaan yhteiskuntaan sopeutuneita koneiston osia. Keskeisimpinä amerikkalaisen yhteiskunnan ongelmina nähtiin rotusyrjintä sekä ydinaseiden uhka, joka koettiin niin konkreettisenä, että uskottiin kenen tahansa voivan hetkenä minä hyvänsä kuolla ydinsodassa. Opiskelijaliikkeet vastustivat hallituksen suunnitelmaa tehdä koulutuksesta yksi kylmän sodan ja atomitie-

teen eturintamista, ja ne pyrkivät suoran toiminnan keinoin estämään oppilaitoksiaan toteuttamasta sitä. (Mt. 137–138, 142–146, 151, 154, 157–159, 162.)

Sotaa ja ydinaseita vastustivat siis useat kansalaisliikkeet, joista osa keskittyi pelkästään tähän yhteeseen asiaan, esimerkkinä ”Women Strike for Peace”, Naisten rauhan lakko. Se syntyi naisten huolesta, että valtion harjoittamat ydinkokeet ovat fyysinen uhka heidän vauvoilleen ja lapsilleen, kun näiden elimistön kehitys kärsii ydinkokeiden aiheuttamista radioaktiivisista laskeumista. Naiset ymmärsivät, että puolustusministeriö ei puolusta heidän lapsiaan vaan perheiden on itse puolustettava itseään, kun valtio keskittyy kansallisiin etuihin. Naisten rauhanliikkeen personalistisuudella oli luonnollinen perusta äitiyden epäitsekkyiden, suojelun, huolehtimisen ja yhteisöllisyyden kulttuurissa. Naiset muuttivat perinteisesti yksityisen ja henkilökohtaisen äitiyden julkiseksi ja poliittiseksi kysymykseksi siitä, millä oikeudella valtio vie heiltä mahdollisuuden suojella lapsiaan ja valmistaa näitä elämisenarvoiseen tulevaisuuteen. Vietnamin sodan myötä sodanvastainen kansalaistoiminta lisääntyi merkittävästi, ja monien vanhojen kansalaisliikkeiden toiminta ”vietnamisoitui” eli keskittyi vastustamaan sodan aiheuttamaa inhimillistä kärsimystä ja auttamaan ihmisiä, jotka olivat sodasta kärsineet. Sekä sodan keinot että sen päämäärät kyseenalaistettiin. Erityisesti personalistit kiinnittivät huomiota sodan uudenlaiseen julmuuteen, kun hävittäjälentokoneista pudotetuilla pommeilla saattoi tappaa valtavia ihmisjoukkoja tarvitsematta edes nähdä heitä, jolloin tuhoaja ja uhri olivat niin kaukana toisistaan, ettei tuhoajan tarvinnut kohdata kärsimystä ja siitä seuraavaa inhimillistä syyllisyyttä. (Mt. 124, 129–132, 172–177.)

Sodanvastaisen liikkeen lisäksi erityisen paljon julkisuutta 1960-luvun radikaaleista saivat hipit. Vaikka toisinaan puhutaankin hippiliikkeestä, hipit itse eivät pitäneet joukkiotaan yhteiskunnallisena liikkeenä vaan vastakulttuurina. He olivat ihmisiä, jotka eivät ajaneet asiansa välineellisen toiminnan keinoin vaan erottuvalla elämäntavallaan.

He hylkäsivät amerikkalaisen valtakulttuurin avioliittoon ja uraan perustuneen elämäntavan ja valitsivat sen sijaan vapaaehtoisen köyhyyden, seksuaalisen vapauden, persoonallisen ilmaisun ja pyrkimyksen syvempään tiedostamiseen marihuanan ja synteettisten huumeiden avulla. Tämän ratkaisun tehneiden joukko kasvoi 1960-luvun alussa ensin hitaasti, kunnes se vuoden 1967 ”summer of love”, rakkauden kesä - ilmiön vaikutuksesta lähti räjähdysmäiseen kasvuun. Hippien vastakulttuuri oli personalistinen korostaessaan yksilön arvoa, kritisoidessaan yhteiskunnan persoonattomia instituutioita ja etäännyttäessään itsensä autoritaarisesta valtiosta ja kulutuskeskeisestä markkinataloudesta. Sen personalismi perustui enemmän humanistiseen psykologiaan ja itämaisiin uskontoihin ja filosofioihin kuin kristilliseen ihmisarvon käsitykseen. Psykologisiin teorioihin perustui myös hallusinogeenisten huumeiden käyttäminen apuna henkisen valaistumisen ja vapautumisen huippukokemusten tavoittelussa; jotkut jopa uskoivat huumeiden voivan muuttaa maailman paremmaksi. Toisin kuin muut kansalaisliikkeet hipit eivät pyrkineet ottamaan haltuun julkisia tiloja vaan päinvastoin tyhjentämään ne, vetäytymään julkisten instituutioiden vaikutuksesta välttämällä samalla niiden julkisten roolien toteuttamisen, joita amerikkalaiselta kansalaiselta odotettiin. Irtautuminen rooleista näkyi ulkomuodossa: pitkissä hiuksissa, värikkäissä vaatteissa, paljaissa jaloissa, luonnonkukilla koristautumisessa ja muussa luonnonläheisyydessä, sekä lapsekkaassa käyttäytymisessä, kitaransoitossa ja laulamissa keskellä arkista vakavuutta. Vastakulttuurin jäsenille tässä-ja-nyt-ajattelu tarkoitti intohimoista hetkessä elämistä, nautintojen tavoittelua nyt eikä vasta joskus epämääräisessä tulevaisuudessa. He ajattelivat elämäntavallaan suojelevansa itseään ja toteuttavansa omaa ihmisyyttään, jota amerikkalainen individualistinen, rationalistinen elämäntapa uhkasi. He eivät niinkään pyrkineet suojelemaan tai auttamaan muita. Heidän elämäntapansa kuitenkin herätti valtakulttuurissa vihamielisyyttä, ja viranomaiset pyrkivät rajoittamaan heidän kokoontumisiaan ja yhteisasumistaan. Lisäksi valtakulttuuri löysi heidän kulutuskielteisestä ja ei-ma-

terialistisesta elämäntavastaan aineksia ilmiön kaupallistamiseen. Vastakulttuurinen pyrkimys personalisoida Amerikka oman elämäntapansa voimalla sai pitkällä tähtäimellä aikaan personalismin amerikanisoinnin. (Mt. 203–212, 215, 218–219, 223–224, 227–228.)

Asuinyhteisöt

Kaikki personalistisia ajatuksia toteuttaneet kansalaisliikkeet pyrkivät jollain tavalla elämään todeksi unelmaansa paremmasta maailmasta ja uudesta yhteiskunnasta. Konkreettisin todeksi elämisen muoto olivat erilaiset asuinyhteisöt, joissa eettisiä periaatteita toteutettiin käytännön elämässä. Katolisen työläisliikkeen toimintaan kuului käytännön kristillisyyden ja yhteisöllisyyden oppiminen asumalla ja työskentelemällä ”vieraanvaraisuuden taloissa” ja ihmisten innostaminen palaamaan maaseudun töihin kouluttamalla heitä ”agronomisissa yliopistoissa”. Vieraanvaraisuuden taloissa vapaaehtoisen köyhyyden valinneet ihmiset tarjosivat ruokaa ja suojaa ihmisille, joiden köyhyys ei ollut vapaaehtoista. Vapaaehtoinen köyhyys oli personalistisen solidarisuuden elämistä todeksi ja lisäksi sen ajateltiin olevan ihmiselle kulttuurisesti rikastavaa ja hoitavaa. Tavoitteena oli satunnaisen ystävällisyyden sijaan institutionalisoida kurinalaiset myötäelämisen yhteisöt ja vaikuttaa myös laajemmin niin, että jokaiseen amerikkalaiseen kotiin voisi tulla vieraanvaraisuuden huone, johon vähäosaiset naapuruston jäsenet olisivat tervetulleita. Agronomiset yliopistot olivat maaseututiloja, joilla pyrittiin yhdistämään kulttuurinen työ ja maanviljely. Työntekijöiden odotettiin tilan tehtävien lisäksi osallistuvan keskusteluihin päivän aiheista, ja maanviljelyn ajateltiin kehittävän ihmisten taiteellisia lahjoja ja kädentaitoja. Agronomisten yliopistojen ajateltiin toimivan malleina vapaaehtoiseen yhteistyöhön perustuvista tuotantoyhteisöistä, jotka erottuivat sekä kommunistisista, valtion pakottamina syntyneistä tuotantokollektiiveista että amerikkalaisen kapitalistisen yhteiskunnan individualismiin perustuvista ydinperhekodeista. Maaseutuyhteisöt ku-

vastivat lisäksi katolisen työläisliikkeen vallankumouksellisuutta siinä mielessä, että ne edustivat paluuta aikaisempaan yhteiskunnan kehitysvaiheeseen, yksinkertaisempaan ja sellaisena onnellisempaan elämäntapaan. Vallitseva yhteiskunta ei näyttäytynyt entistä edistyksellisempänä, vaan mennyt aika näytti olevan täynnä sellaisia aidon elämän mahdollisuuksia, jotka uudemmasta elämäntavasta olivat kadonneet. (Mt. 31–36, 50.)

Katolisen työläisliikkeen vieraanvaraisuuden talot toimivat esikuvina esimerkiksi opiskelijaliikkeiden työlle köyhillä asuinalueilla. Erilaiset yhteisölliset kokeiluprojektit veivät opiskelijoita oikeaan työhön yliopistokampuksen ulkopuolelle. Opiskelijat muodostivat vapaaehtoiseen köyhyyteen perustuvia asuinyhteisöjä, jotka toimivat naapurustokeskuksina alueen köyhille asukkaille. Niistä käsin opiskelijat saattoivat tehdä työtä asukkaiden keskuudessa pyrkimyksenään esimerkiksi herättää heidän mielenkiintoaan alueellista politiikkaa ja vaikuttamista kohtaan ja organisoida heidän voimavarojaan vaikuttamistoimintaan. Opiskelijat kohtasivat köyhien ihmisten todellisuuden ja huomasivat, että yhteiskunta oli vastuullistanut ja syyllistänyt nämä omasta tilanteestaan ja että köyhät elivät opitun avuttomuuden keskellä riippuvaisina yhteiskunnan niukasta avusta. Lisäksi yhteisöt olivat mahdollisuus soveltaa personalismin periaatteita ja osallistuvan demokratian malleja todelliseen yhteiselämään. (Mt. 147–148.)

Katolisen työläisliikkeen tapaan myös beat-liike ihannoii menneen ajan yhteisöllisyyttä, mutta ajatus hyväntekeväisyydestä ei siihen kuulunut. Beat-liike kritisoi valtiota, sen tukemaa koululaitosta, vapaata liiketoimintaa, mainostamista, kirkkoja ja perheitä, jotka toiminnallaan ylläpitivät sosiaalista valhetta. Liikkeen jäsenet korostivat kulttuurin politiikkaa ja henkilökohtaista muutosta. He pyrkivät vanhanaikaisen yhteisöllisyyden palauttamiseen asuinyhteisöjensä alkeellisissa elinoloissa. He yrittivät yhteisöissään irrottautua valtakulttuurin valheesta ja liiallisesta rationaalisuudesta, osoittivat elämäntavallaan valtakulttuurin halveksuntaansa ja rikkoivat sen normeja. He etsivät ”mielen alas-

tomuutta”, tietoisuuden perustaa ja spontaania persoonallista olemassaoloa, ja välineinä etsimiseensä heillä oli runouden ohella seksuaalisuus, huumeet ja alkoholi, ruumiin luonnollisuus ja yhteys toisiinsa. (Mt. 63–65, 70.)

Beat-liike ja kaupunkien boheemit yhteisöt olivat esikuvina hippien vastakulttuuriselle elämäntavalle. Se oli kulttuurisen vallankumouksen elämistä todeksi muusta yhteiskunnasta irrallisissa yhteisöissä, joissa elämä noudatti vapaaehtoisen yksinkertaisuuden periaatetta. Yhteisöissä ihannoitiin käsityöläisyyttä ja omavaraista maanviljelykulttuuria ja pyrittiin rahattomaan talouteen kierrättämällä ja käymällä vaihtokauppaa tarve-esineillä. Ihmisyyden täyttymystä ja nautintoa ei nähty mahdolliseksi saavuttaa kuluttamisella, työllä tai rahalla vaan yhteydellä muihin ihmisiin ja luontoon. Vastakulttuurinen kritiikki kohdistui voimakkaasti Amerikan keskiluokkaiseen seksuaalisuuteen, joka rajoittui heteroseksuaalisiin suhteisiin, avioliittoon ja yksiavioisuuteen. Yhteisöissä nämä yksilön seksuaalisen ilmaisun rajoitukset pyrittiin poistamaan ja toteuttamaan syvempää ja laajempaa seksuaalista rakkautta. Myös perinteiset sukupuoliroolit haastettiin, miehille sallittiin feminiinisyys ja naisille maskuliinisuus. Perhearvoja ei kuitenkaan haluttu hylätä, vaan niitä haluttiin soveltaa laajennettuun perheeseen, koko yhteisöön ja uuteen yhteiskuntaan kokonaisuudessaan. Huolimatta yhteisöjen moninaisuudesta niitä yhdisti pyrkimys ihmisten moninaisten tarpeiden täyttäminen valtakulttuurin instituutioita täydellisemmin. Yhteisöt kuitenkin houkuttelivat myös ihmisiä, jotka eivät tavoitelleet yhteisöllistä täyttymystä vaan pelkkää henkilökohtaista nautintoa ja hankkivat sitä hyväksikäyttämällä hyväuskoisia nuoria. Yhteisöt saattoivat muuttua tee-mitä-halua-ajattelun kehdoiksi, joista personalistiset ihanheet vapaaehtoisuudesta ja yhteisen hyvän tavoittelusta katosivat. Harvoin yhteisöt onnistuivat täyttämään vilpittömienkään ihmisten mielikuvituksellisia odotuksia, eikä niistä muodostunut pysyvää elämänmuotoa kovin monelle. (Mt. 215–220, 224–228.)

Kulttuuritoiminta

Personalistinen toiminta oli monella tavoin kulttuurista. Yhteiskuntaa haluttiin muuttaa paitsi henkilökohtaisella ja poliittisella toiminnalla, myös populaarikulttuurin keinoin. Beat-liikkeen elämäntapa oli erityisesti kulttuurisen vallankumouksen tavoittelua. Beat-runoudessa yhdistyivät estetiikka ja politiikka, ja liikkeen vaikutuksesta syntyi kahvilakulttuuri, joka puolestaan yhdisti yhteiskuntakriittisen taiteen eri muotoja, runoutta, kansanmusiikkia ja jazzia. Yhteiskuntakriittisen runouden julkiset lukutilaisuudet baareissa ja kahviloissa alkoivat paitsi vaikuttaa suuren yleisön suhtautumiseen runouteen myös herättää nuorten kiinnostusta uutta elämäntapaa kohtaan. Beat-keskusteluyhteisöjä muodostui yliopistojen yhteyteen, ja niissä kansanmusiikista ja -laulusta kehittyi poliittisen toiminnan väline, joka haastoi perinteisyydellään ja yksinkertaisuuteen sitoutumisellaan monimutkaistuvan teknologisen yhteiskunnan heikkouksia. Kanta-aottavan kansanmusiikin suosio laajeni suuriksi populaarimusiikin konserteiksi ja musiikkitapahtumiksi. Kansanmusiikista, kirjallisuudesta ja erityisesti runoudesta kehittyi sosiaalisen muutoksen voima, kun ne kyseenalaistivat sekä perinteisen taiteen että yhteiskunnan rakenteet ja ideologian. Ne herättivät shokeeraavalla tavalla ihmisten tietoisuutta ja tarjosivat samalla uuden osallistumisen areenan. (Mt. 53–54, 58, 62–63, 66, 70–76, 78–79.)

Beat-runouden kulttuurisen kapinan jatkajana oli rockmusiikki, joka kehittyi valtakulttuurisen nuorisokulttuurin ja radikaalin vastakulttuurin kohtaamisesta. Rock yhdisti nuoria. Sen rytmi johti monikulttuurisuudessaan nuoria kokemuksiin, jotka avarsivat heidän ymmärrystään muista kulttuureista, ja sen sanoitukset julistivat yksilön vapautta ja sosiaalista yhteyttä hyvän elämän edellytyksinä. Se sai aikaan sekä subjektiivista tiedostamista että yhteisöllisyyden henkeä. Rock oli väylä vastakulttuurisen protestin sanoiksipukemiselle, ja rockfestivaalit olivat muusikoille merkittäviä tilaisuuksia saavuttaa kuulijoita ja tulla kuulluksi laajalti yhteiskunnassa. Festivaaleissa sanoma oli kuitenkin toisarvoinen verrat-

tuna kokemuksiin, jotka vahvistivat vastakulttuurin jäsenten kulttuurista yhteisyyttä. (Mt. 212–214.)

Julkaisut

Monet kansalaisliikkeet julkaisivat lehtiä, joissa käsiteltiin yhteiskunnallisia epäkohtia ja esitettiin toimenpide-ehdotuksia niiden korjaamiseksi. Katolisen työläisliikkeen ”Catholic Worker” oli selvästi personalistinen lehti, joka haastoi amerikkalaisen journalismin totut muodot ja näkökulmat ja vastusti valtavirran lehdistön valtiokeskeisyyttä. Pasifistiset, anarkistiset ja personalistiset uutiset ja kannanotot olivat sen etusivun juttuja. Se tarjosi vaihtoehdoisen kristillisyyteen perustuvan yhteiskuntapoliittisen ohjelman, joka ei pelotellut ihmisiä vallankumouksella vaan pyrki saamaan heidät innostumaan muutoksesta näyttämällä oikeintoimimisen mallia vääryyden maailmassa. Beat-liikkeen julkaisemat lehtiset, ”little magazines” olivat anarkistis-pasifistisen runoilijapiirin tuottamia julkaisuja. Ne sisälsivät sodan ja auktoriteettien vastaisia mielipideartikkeleita sekä kantaaottavia, kokeellisia runoja. Kirjoittajat pitivät runoutta henkilökohtaisena poliittisena kannanottona, ja lehtiensä välityksellä he yrittivät tuoda näkökulmaansa julkiselle foorumille. Kansalaisoikeusliikkeessä Martin Luther King Jr. käytti esseitä ja avoimia kirjeitä ihmisten haastamiseen taisteluun kansalaisoikeuksien toteutumisen puolesta sekä ajattelunsa personalistisen ja kristillisen viestin levittämiseen koko maahan. Hänen kirjeistään otettiin valtavia määriä kopioita ja niitä kierrätettiin kansalaisoikeusaktivistien keskuudessa mutta myös huomattavasti laajemmissa piireissä. Useat radikaalit lehdet julkaisivat niitä artikkeleinaan, ja lisäksi King sisällytti niitä kirjoihinsa. Myös varsinkin oppilaitosten kansalaisoikeusaktivistit käyttivät julkaisuja vaikuttamistoimintansa keinoina. (Mt. 29, 31, 55–58, 97, 101.)

Oli myös julkaisuja, jotka yhdistivät eri liikkeitä. Merkittävimpänä niistä pidetään aikakauslehti ”Liberationia”, Vapautusta, joka ilmestyi

ensimmäisen kerran 1956. Lehden toimitukseen ja kirjoittajakuntaan kuului lukuisia ihmisyyden puolustajia eri aloilta ja maista mukaan lukien Nelson Mandelan, Noam Chomskyn ja Erich Frommin sekä monet amerikkalaisten kansalaisliikkeiden johtohahmot. He olivat kaikki ihmisiä, jotka eivät vain kirjoittaneet ja puhuneet vaan myös toteuttivat ajatuksiaan kriittisessä yhteiskunnallisessa toiminnassa. Lehti edusti kansalaisten ja kansalaisliikkeiden ääntä. Se pyrki voittamaan yhteiskunnassa vallitsevan passiivisuuden, käsitteli inhimillisesti tärkeitä kansallisia ja kansainvälisiä asioita ja yhdisteli uskonnollista ja libertaristista personalismia persoonalliseen, poliittiseen ja kulttuuriseen muutostyöhön. Lehti halusi tarjota julkaisutilan profeetallisille ja kapinallisille äänille ja siten auttaa yhteiskunnallisia ajattelijoita täyttämään moraalisen velvollisuutensa saada kriittinen äänensä kuuluviin, vaikka vallan instituutiot olivat pyrkineet niiden hinjentyttämiseen. Jo lehden toinen numero sisälsi artikkelin kansalaisoikeusliikkeestä, Martin Luther Kingin ensimmäisen julkaistun esseen. Myös beat-liikkeen kulttuurinen kritiikki pääsi esiin Liberationin sivuilla, samoin monet luovan yhteisöllisen asumisen kokeilut, ja erittäin voimakkaasti lehti toimi ydinaseita vastustavien ihmisten ja liikkeiden äänitorvena. (Mt. 111–112, 115, 121, 123–124.)

Kansalaistottelemattomuus

Suoran kansalaistoiminnan protestikeinot, joista 1960-luvun radikalismi parhaiten tunnetaan, otti käyttöön jo paljon ennen 60-luvun alkua katolinen työläisliike. Se oli 1940-luvulle tultaessa kehittynyt voimakkaan pasifistiseksi liikkeeksi. Sodan vastustaminen nähtiin jokaisen yksilön tehtäväksi, jota ei voinut siirtää valtiolle tai muille instituutioille. Yksilön velvollisuutena oli kansalaisena vastustaa oman yhteiskuntansa väärää toimintaa. Yksilöllinen sodan vastustamisen velvollisuus koski niin käynnissä ollutta toista maailmansotaa, sen jälkeistä kylmän sodan sotilaallista varustautumista ja uusien tuhoisampien ase-

den kuten atomi- ja vetypommin kehittämistä. Yksilön vastuu konkretisoitui, kun liikkeen jäsenet ryhtyivät vastustamaan kansallisia suojautumisharjoituksia kansalaistottelemattomuuden keinoin, ja tämä vastustus laajeni, vaikkakin lukumääräisesti rajallisena, merkittäväksi osoitukseksi personalismin poliittisesta voimasta. (Mt. 37–41, 50.)

Kansalaisoikeusaktivistit tekivät kansalaistottelemattomuudesta merkittävämmän muutosvoiman, kun he omaksuivat julkisen toiminnan muodokseen suoran toiminnan, joka perustui Gandhin väkivallattoman muutostaistelun filosofiaan. He ajattelivat gandhilaisen väkivallattomuuden olevan ei-kristillinen ilmaus kristillisten arvojen toteutumisesta maailmassa, jossa väkivallattomuuden sosiaalinen voima yhdistyi kristilliseen rakkauden etiikkaan. Soveltaessaan Gandhin filosofiaa täysin erilaisessa kulttuuriympäristössä he toteuttivat Gandhin amerikkalaisittamisen. Väkivallattomuus toiminnan periaatteena ei tarkoittanut passiivisuutta tai toimimattomuutta vaan nimenomaan suoraa toimintaa, jossa omasta ruumiista tehtiin poliittisen vaikuttamisen ja sosiaalisen muutoksen väline. Asettumalla yksinkertaisesti seisomaan tai istumaan julkisiin paikkoihin ihmiset tekivät näkyväksi rakenteellista, lakeihin ja käytäntöihin sisältyvää epäoikeudenmukaisuutta, sillä lait ja käytännöt saattoivat kieltää heidän oleskelunsa kyseisissä paikoissa heidän ihonvärinsä ja etnisen taustansa perusteella. Pannakseen lain täytäntöön oli viranomaisten käytettävä väkivaltaa heidän poistamiseksi kielletystä paikasta. Tämä teki rakenteellisesta väkivallasta näkyvää ja osoitti muutoksen välttämättömyyttä. Se toi epäoikeudenmukaisuuden amerikkalaisten hiljaisen enemmistön tietoisuuteen ja kutsui heitä tukemaan kansalaisoikeusliikettä taistelussaan. Väkivallaton suora toiminta sai siihen osallistuneet ihmiset tiedostamaan oman arvonsa ihmisinä ja historiallisina toimijoina. (Mt. 88–94, 100–101, 105–106.)

Kansalaisoikeusliikkeen harjoittama väkivallaton kansalaisaktivismi innosti myös muita liikkeitä samankaltaiseen suoraan toimintaan. Opiskelija-aktivistit valtasivat oppilaitoksiaan ja estivät niiden normaalin toiminnan, pitivät julkisia puheita, lauloivat ja järjestivät opintokursse-

ja, joissa käsiteltiin virallisen koulutusjärjestelmän huomiotta jättämiä yhteiskunnallisia aiheita ja jotka toimivat perinteisestä luokkaopetuksesta poikkeavilla periaatteilla ja menetelmillä. Omalla tottelemattomuudellaan ja alttiiksi asettumisellaan opiskelijat pyrkivät vaikuttamaan sekä koulutusinstituutioiden sisäisiin, sen ulkopuolisen yhteiskunnan että maailmanlaajuisiin ongelmiin. Erityisesti sodanvastaiset ja ydinaseita vastustaneet ryhmittymät käyttivät kansalaisoikeusaktivistien esimerkin mukaisesti ruumiitaan protestinsa välineinä piirittämällä ja valtaamalla esimerkiksi ydinkoealueita, sellaisiksi suunniteltuja seutuja ja sukellusvenetukikohtia sekä järjestämällä pitkiä rauhanmarsseja poliittisesti keskeisiin paikkoihin esittääkseen vetoamuksensa rauhan puolesta vallanpitäjille, ja yksinkertaisesti kokoontumalla kaduille osoittamaan mieltään. He olivat valmiita puhumaan koko elämällään, sekä elämäntapansa voimalla että asettumalla alttiiksi poliisien harjoittamalle fyysiselle väkivallalle ja vankilatuomioille. Vietnamin sodan vastustuksessa kansalaistottelemattomuuteen kuului kieltäytyminen asepalveluksesta moraalisiin syihin vedoten. Personalistit toimivat tässä sekä esimerkkeinä omien kieltäytymistensä kautta että myös organisoina, kun kansalaisliikkeet tarjosivat apuaan palvelukseen kutsutuille nuorille miehille kieltäytymisen muodollisuuksien hoitamisessa. Vietnamin sodan vastustus radikalisoitui vähitellen sodan jatkuessa, ja yksilöiden palveluksesta kieltäytymisen auttamisen lisäksi nähtiin tarpeelliseksi estää koko palvelukseenastumisjärjestelmän toimintaa erilaisilla saarto-toimenpiteillä. (Mt. 125–128, 133, 160–161, 164–165, 178–181, 194–197.)

Joukkomielenosoitukset

Jossain määrin kansalaisoikeustaistelu mutta viimeistään Vietnamin sodan vastustaminen teki kansalaisaktivismista suurten ihmisjoukkojen toimintaa. 1960-luvun alussa, kun Yhdysvallat alkoi lisätä osallistumistaan tapahtumiin Vietnamissa, ei sotaa juuri osannut vastustaa

muut kuin personalistit, sillä kulttuurinen patriotismi ja kylmän sodan konsensus piti amerikkalaiset hallituksensa päätösten takana. Vuoteen 1965 mennessä oli jo laaja joukko kansalaisaktivisteja organisoitunut vastustamaan sotaa personalistisen radikalismien keinoin, ja vuosikymmenen loppupuolella mielenosoitukset kokosivat kaduille satoja tuhansia kansalaisia, jotka olivat tiedostaneet vastuunsa maailman tapahtumista. Joukkomielenosoitukset olivat useasti personalististen kansalaisliikkeiden organisoimia, mutta osallistujina oli pääasiassa tavallisia amerikkalaisia, joilla ei välttämättä ollut muuta ideologista saati filosofis-poliittista taustaa kuin ajatus sodan tuottaman inhimillisen kärsimyksen lopettamisesta. Joukkomielenosoitukset muuttivat personalistisen toiminnan painopistettä paikallisista toimenpiteistä kansallisiin, suurta mediahuomiota aikaansaaviin tapahtumiin, tässä-ja-nyt-vallankumouksesta siellä-ja-silloin-vallankumoukseen, kun ihmiset keskittyivät oman elämänsä muuttamisen sijaan muutosten aikaansaamiseen valtion harjoittamassa politiikassa. Personalistinen ajattelutapa kärsi tästä kehityksestä, sillä vaikka ihmisiä onnistuttiin mobilisoimaan mielenosoituksiin, alkoi näyttää siltä, että todellista vaikutusvoimaa hallituksen harjoittamaan sotapolitiikkaan ei rauhanomaisilla toimintatavoilla ollut. Osa aktivisteista siirtyi kansalaistottelemattomuudessaan väkivallattomuuden periaatteista väkivaltaisen vallankumouksen toteuttamiseen muuttamalla rauhanmarsseja mellakoiksi. He hylkäsivät vihassaan ja välittömien vaikutusten toivossaan personalististen keinojen ja päämäärien yhteyden. Turvautuminen joukkojen voimaan häivytti ihmisen persoonallisen muutosvoiman merkityksen. Vaihtoehtoisena toimintatapana nähtiin siirtyminen perinteisen, liberalistisen reaalipolitiikan keinoihin. Tämä aiheutti kansalaisliikkeiden välillä ja myös sisällä erimielisyyksiä ja hajaantumista, josta esimerkkinä oli mustien radikaalien käyttöön ottama ”Black Power”, musta voima -käsite erottautumisena paitsi valkoisesta valtaväestöstä myös valkoisista aktivisteista. Osa sodanvastaisen liikkeen personalismista kuitenkin säilyi, ja liikkeen aikaansaama kansalaisaktivismi vaikutti lopulta hallituksen ratkaisuihin

painostaen ensin hidastamaan Vietnamin sodan laajentamista ja lopulta lopettamaan koko sodan. (Mt. 171–177, 181–193, 198–201.)

Amerikkalainen poliittinen personalismi

Yhteiskuntakriittisten kansalaisliikkeiden toiminta sai moninaisia muotoja, jotka eivät kaikilta osin edistäneet personalististen tavoitteiden paremman ihmisen ja maailman kehittymisen toteutumista. Kansalaistoiminnassa muotoutunutta ajattelun ja toiminnan mallia voi kutsua amerikkalaiseksi poliittiseksi personalismiksi, mutta siitä ei kehittynyt varsinaista filosofiaa tai ideologiaa, joka olisi yksiselitteisesti ohjannut liikkeiden toimintaa kohti yhtenäisiä eettisiä periaatteita. Amerikkalainen poliittinen personalismi oli pikemminkin näkökulma maailmaan, ajattelu- ja elämäntapa, toimintaa ja kokemuksia kuin selkeä oppijärjestelmä. Kokonaisuudessaan se oli eräänlainen maailmankatsomuksellinen sekoitus katolista sosiaalista ajattelua, protestanttista sosiaalista ilosanomaa, afro-amerikkalaista uskontoa, kommunitaristista anarkismia, radikaalia gandhilaista pasifismia, demokraattista sosialismia, feminismiä ja humanistista psykologiaa, ja eri liikkeissä sekoitus-suhteet ja painotukset olivat erilaisia. Yhteistä eri liikkeille ja suuntauksille oli ensinnäkin ihmisen koskemattomuuden korostaminen enemmän ihmisarvon, joko Jumalan antaman tai yksinkertaisesti vain annetun, kuin yksilön oikeuksien muodossa. Toiseksi oleellista oli eri tavoin alistetussa asemassa tai marginaaliryhmissä elävien ihmisten puolelle asettuminen perustuen ajatukseen, että köyhyys on merkki yhteiskunnan, ei yksilön, sairaudesta, heikkoudesta ja epäoikeudenmukaisuudesta. Tästä johtui yleinen epäluulo vallinneita talous- ja valtiojärjestelmiä kohtaan, koska ne eivät pyrkineet ihmisen parhaaseen vaan ihmisiä epäinhimillistävään voitontuottamiseen ja kansallisen muttei kansalaisten edun saavuttamiseen. Keskeisiä olivat myös ajatukset ihmisen yhteisöllisyydestä ja moraalista vastuusta paitsi itsestään ja muista ihmisistä myös instituutioista, jotka vaikuttavat ihmisiin. Oleellista tässä oli luottamus

siihen, että yhteisöllisyys ja moraalinen vastuu voivat parhaiten toteutua ihmisten yhdessä johtamissa yhteisöissä. Yhteiskunnan muuttamiseksi välttämättömänä nähtiin henkilökohtainen ”sydämenvallankumous”, joka tapahtuu, kun ihminen tiedostaa todellisuuden ja alkaa toimia moraalin periaatteiden mukaan. Vain siitä voi seurata yhteiskunnallinen vallankumous lakien ja käytäntöjen muuttamiseksi siten, että niitä ohjaavat samat arvot ja sitoumukset kuin yksityis- ja perhe-elämää. Ihmisten elämäntapa ja poliittinen toiminta alkavat muuttaa yhteiskunnan rakenteita. Kyse oli henkilökohtaisen vastuun ja esimerkin politiikasta, jossa teot puhuvat enemmän kuin sanat. Toiminnan keinojen ja päämäärien tuli olla sopusoinnussa, sillä maailmaa, jossa rakkaus voisi toteutua, ei voinut toteuttaa väkivallan keinoin. Vallankumouksen toteuttamisen nähtiin kuuluvan ihmisen kutsumukseen ihmisenä ja kansalaisena luoda entisen maailman kuoreen uusi maailma, jossa on helpompaa olla hyvä. (Mt. 6–8, 252.)

Yhteiskunnallis-ideologiselta lähtökohdaltaan amerikkalainen poliittinen personalismi oli kritiikkiä liberalismiin individualistisuutta vastaan, joka hallitsi toisen maailmansodan jälkeistä Amerikkaa pyrkien yksilöiden vapauttamiseen kaikista yhteiskunnallisista rajoitteista oman materiaalisen hyvinvointinsa turvaamiseen. Liberaalit uskoivat vapaan markkinatalouden ja taloudellisen kasvun tuottavan yhteiskuntaan vaurautta ja sosiaalista oikeudenmukaisuutta, mutta personalistien mukaan vapaa markkinatalous ylikorosti materialistisia arvoja ja johti kuluttamisen muuttumiseen elämän tärkeimmäksi päämääräksi. Yksilö- ja kulutuskeskeisyyden sijaan personalismi painotti yhteisöllisyyttä ja sosiaalista vastuuntuntoa. Sen mukaan poliittisen vallankäytön tulee perustua edustuksellisen demokratian ja hierarkisen hallintojärjestelmän sijaan osallistuvaan demokratiaan, jota päätöksenteon hajauttaminen mahdollisimman lähelle ihmisiä palvelee. Ihmisille on taattava resursseja itse ratkaista ongelmiaan sen sijaan, että tehokkuuden nimissä kehitetään asiantuntijaorganisaatioita määrittelemään ja hoitamaan ihmisten tarpeita. Personalistisen kritiikin mukaan liberalistinen politiikka piti

yllä valtio- ja tiedekeskeisyyttä, militarismia ja ihmisten vieraantumista, ja raha oli sen toiminnassa paremmin edustettuna kuin ihmiset, varsinkin rahattomat ihmiset. Personalistinen liberalismi kritiikki ei siis ollut perinteisen sosialistista, sillä vanha vasemmisto kannatti hallinnon keskittämistä ja valtiollista omistusta, painotti taloudellisia kysymyksiä ja kollektiivista toimintaa sekä perusti ajattelunsa tieteelliseen materialismiin. Personalisteille taloudellisia kysymyksiä keskeisempiä olivat elämänlaadun ja arkipäivän kulttuurin kehittämiskysymykset. (Mt. 8–9, 122, 156.)

Eri kansalaisliikkeet toteuttivat amerikkalaista poliittista personalismia eri tavoin ja tekivät toimintamuodoillaan, julkaisuillaan ja elämällään personalistisista periaatteista todellisuutta. Yhteistä liikkeiden toiminnoissa oli moniulotteinen poliittisuus, joka toteutui esimerkin, puheen ja todistuksen politiikkana. Aktivistit pyrkivät tekemään omasta elämästään poliittisen kannanoton elämällä todeksi aatettaan ja toimimalla siten esimerkkinä paremman maailman toimintatavoista. Ottamalla sanan haltuunsa, vaatimalla puheenvuoroa ja käyttämällä sen painokkaasti he yrittivät saada totuuden kuulumaan päättäjille, ja kun sanat eivät riittäneet, he yrittivät puhua koko elämänsä painolla laittamalla alttiiksi henkensä tai vähintään vapautensa uhmatessaan epäoikeudenmukaisiksi kokemiaan lakeja ja käytäntöjä vankilatuomion mahdollisuudesta välittämättä. Todistuksen politiikkaa oli väkivallaton suora toiminta, jossa aktivistit pyrkivät omalla käytöksellään todistamaan ja tekemään näkyviksi yhteiskunnan epäoikeudenmukaisuuksia ja epäinhimillisyyttä. Rikkoessaan lakia he vetosivat korkeampaan lakiin, joka osoittaa yhteiskunnan lakien olevan ihmisyyden vastaisia. Näiden yksilöiden poliittisen toiminnan muotojen lisäksi poliittiseen personalismiin kuului yhteisöllinen toiminta, uuden yhteiskunnan itujen kasvattaminen yhteisöllisissä asuin- ja vaihtoehdotstituutioissa. Yksilöllinen ja yhteisöllinen toiminta yhdistyi joukkomielienosoituksissa, jotka paitsi saivat osallistujia liikkeelle ja tarjosivat poliittisen vaikuttamisen väylän myös tekivät tunnetuiksi virallisen joukkotiedotuk-

sen pimentoon jättämiä asioita ja näkökulmia. Osittain personalistinen politiikka oli myös yhteydessä viralliseen poliittiseen järjestelmään pyrkimällä erityisesti demokraattisen puolueen kautta vaikuttamaan lainsäädäntöön. Personalismi ei kuitenkaan ollut puoluepoliittisesti vain demokraattista vaan myös republikaanista. Se oli liberaalien demokraattien linjoilla sosiaalisissa kysymyksissä mutta republikaanien tapaan konservatiivisesti hyveisiin, yhteiseen hyvään ja ihmisen itsehallinnan kykyyn uskovaa. Ennen kaikkea personalistinen politiikka oli kuitenkin anarkistista ja muodollisen demokratian ulkopuolella, mutta ei missään tapauksessa epäpoliittista. Sen anarkismi oli yhteisöllistä anarkismia, joka pyrki maksimoimaan yhteisöllisen ihmisen vapauden vastavoimana individualistiselle yksilöllisen vapauden korostukselle. (Mt. 251–254.)

Personalistit joutuivat kuitenkin huomaamaan, ettei uuden yhteiskunnan rakentaminen vanhan kuoreen ole helppoa tai ehkä lainkaan mahdollista. Ihmiset oli sosiaalistettu vanhaan maailmaan, eikä suurin osa heistä ollut valmiita luopumaan esimerkiksi vanhasta markkinajärjestelmästä siirtyäkseen tasa-arvoisempaan osuuskuntajärjestelmään. 1970-luvulla uuskonservatismi ja uusi oikeisto vahvistuivat. Ne vetosivat amerikkalaisiin korostamalla asioita, joiden valtaa ihmisistä personalistit olivat yrittäneet vastustaa; vapaan markkinatalouden kulutusmahdollisuuksia, välineellistä koulutusta, tieteellisiä löytöjä, teknologian kehitystä, ydinperhearvoja, puoluejärjestelmää ja ylipäätään ”amerikkalaista elämäntapaa”. Personalistien sanoma ei ollut riittävän houkutteleva, sillä henkilökohtaisella tasolla sen moraalisuus oli hyvin vaativaa edellyttäessään henkilökohtaista vastuullisuutta paitsi itsestään myös muista ja yhteiskunnan toiminnasta. Personalistisen moraalin toteutumista vaikeuttivat monet inhimilliset heikkoudet. Lisäksi personalistien visio paremmasta yhteiskunnasta kärsi liiallisesta käytännön toimintamenetelmien painotuksesta niin, että selvää tietä nykytilanteesta vision toteutumiseen ei missään vaiheessa saatu luotua. Radikaloituessaan joukkoliikkeiksi kansalaisliikkeet ja -aktivistit kadottivat jotain personalismin syvällisestä filosofisesta

perustasta, ja toiminta muuttui pinnallisemmaksi kapinallisuudeksi. Vähitellen myös joukkotoiminta laimeni, mutta toisaalta alkoi syntyä uusia pienimuotoisempia liikkeitä, ja niistä muutamat, kuten feministinen personalismi ja ympäristöliike, saavuttivat myöhemmin laajaa merkitystä. Personalismi ei päättynyt yhdessä kapinallisen vuosikymmenen kanssa, vaan sen keskeiset periaatteet säilyivät tietyissä yhteiskunnallisen kritiikin muodoissa, jotka edelleen vastustavat yhteiskunnallista apatiaa, vieraantumista, byrokratisoitumista, individualisoitumista ja kulutuskeskeisyyttä. Amerikkalainen poliittinen personalismi toimi aikansa tärkeänä yhteiskunnan ja kulttuurin kritiikin lähteenä, joka teki persoonallisesta poliittisesta ja osoitti kuiluja amerikkalaisten ihanteiden ja todellisuuden välillä. Kun kuilu yleisesti havaittiin ja todettiin liian suureksi, oli virallistenkin instituutioiden tehtävä jotain uskottavuutensa säilyttämiseksi kansalaisten silmissä. Kansalaisliikkeiden vaikutuksesta Amerikka muuttui, mutta merkittävimpiä kuitenkin olivat muutokset ajattelutavoissa ja maailmankuvissa. ”Personalistinen politiikka muutti tuhansia ihmisiä, jotka yrittivät muuttaa maailmaa.” (Mt. 18–19, 229, 233–240, 249, 254, 256–259.)